

ET VIDENSKABENS MONUMENT - MEDDELELSER OM GRØNLAND

Af dr. phil. *Dan Laursen*

Det vil altid være en vanskelig sag at skulle vurdere videnskabens stilling i et land. Nogle ville måske mene, at en statistik over f. eks. Nobelpristagere kunne besvare spørgsmålet. Men det holder næppe stik, thi en sådan statistik meddeler kun de enkelte lysende tinder, den siger ikke noget om bredden eller dybden i landets videnskabelige arbejde.

Den videnskabelige aktivitet vil på bredere front give sig tilkende gennem de publikationer, der offentliggøres, således at det skulle være muligt med en meterstok at finde svar på spørgsmålet. Men denne vej er dog ikke uden videre farbar, thi det må erkendes, at ikke alt det, der publiceres i videnskabens navn er værdigt at stå i skindet af det himmelske lys, som ørnen skuer imod, - det er ikke altsammen lutret i Alma Maters hellige flamme.

Rundt omkring på jorden udsendes der publikationsrækker, som landet og dets videnskab kan være stolte af, som andre lande ser på med ærefrygt, og som biblioteker og videnskabelige institutioner - for slet ikke at tale om enkeltpersoner - gerne vil eje. På sådanne serier kan et lands videnskab måles - og vejes!

Herhjemme har vi - sagt i al beskedenhed - nogle stykker af sidstnævnte art, og en af de serier, der nyder den største agtelse verden over er *Meddelelser om Grønland*. Der findes næppe nogen publikationsrække i verden om arktisk udforskning og dens resultater, der kommer op på højde med denne fornemme serie. Her i Danmark står den vel kun tilbage for skrifterne udgivet af Det kongelige danske Videnskabernes Selskab.

Lige siden Erik den Røde i 985 e. Kr. tog Grønland i besiddelse, har der været forbindelse med vor store landsdel mod nord. Der er ganske vist et stykke tid mellem den sidste besejling i Nordbotiden og John Davis' togt i 1585, ligesom årene efter John Davis ikke ligefrem udmærker sig ved talrige besejlinger af landet. Men efter Hans Egede i 1721 tog ophold i landet, har besejlingen ikke med hjemlandets gode vilje været opgivet. Lige fra første færd foretoges undersøgelser af landet. Formålet

kunne være fremkaldt af forskellige årsager. Først søgte man efter nordboernes Østerbygd, eller man drog ud på opdagelse for at udvide handelen med de indfødte. Senere begyndte de egentlige videnskabelige undersøgelser, af hvilke der er grund til at nævne Otto Fabricius' naturhistoriske studier, Gieseckes mineralogiske rejse i Vestgrønland 1806-13, botanikeren Jens L. M. Vahls rejser i 1826-28 og Graahs rejse til Østgrønland i 1828-30, samt H. J. Rinks undersøgelser i årene 1848-68. Ind imellem disse mere omfattende undersøgelser foregik andre og mindre, men iøvrigt ligeså værdifulde, da man kun kendte lidt eller intet til landet og dets natur. Også udenlandske videnskabsmænd havde kastet deres øjne på de videnskabelige muligheder i Grønland og store resultater og rige samlinger bragtes hjem f. eks. af englænderne Sabine og Clavering og tyskerne Koldewey og Payer. Den svenske forsker Nordenskiöld hentede således de største af meteorstenene fra Thule distriktet hjem til Stockholm, og helt utænkeligt er det ikke, at det var denne indsamling og den efterfølgende meningsudveksling om fordelingen af byttet, der fik daværende professor mineralogiæ F. Johnstrup til i efteråret 1875 at foreslå den danske regering at nedsætte en „Kommission for Ledelsen af de geologiske Undersøgelser i Grønland“. Den primære årsag var dog sikkert en stigende videnskabelig aktivitet fra dansk side. Regeringen erkendte dette, og den foreslåede kommission så dagens lys den 11. januar 1878. Kommissionen så det som sin opgave at udsende videnskabelige ekspeditioner til Grønland, og den har troligt fulgt denne linje gennem årene. Resultaterne fra disse ekspeditioner skulle offentliggøres i det store værk *Meddelelser om Grønland*. Det er måske for beskedent at kalde *Meddelelser om Grønland* for *stort*. Enhver kan selv finde det passende tillægsord under læsningen af efterfølgende lille statistik. *Meddelelserne*, som værket kaldes i daglig tale, er i øjeblikket oppe på ialt 163 bind, idet det dog skal bemærkes, at de sidste bind ikke er helt udfyldte. Der er til dato offentliggjort ialt 1017 afhandlinger, som fylder 76.959 sider ledsaget af ca. 50.000 figurer, 1709 tavler og 90 kort. En del af de som tavler benævnte bilag er i virkeligheden kort af forskellig art, idet de f. eks. illustrerer de geologiske formationers optræden i de beskrevne egne. De 76.959 sider udgør ialt 4810^{1/2} ark. Det svarer ret nøje til det arkantal man har bestemt pr. bind, nemlig 30. Hvis hele værket skulle trykkes i dag ville udgiften blive 12.500.000,00 kr. beregnet efter dagsprisen på trykarbejde, reproduktionsarbejde, korttegning og -reproduktion, indbinding o.s.v. Så meget står værket imidlertid langt fra staten i. Ønsker man værkets størrelse udtrykt på en anden måde, kan det oplyses, at det fylder 6,50 m reolhylde uindbundet og vejer 325 kg. Og så spiller alle disse tal i virkeligheden ingen rolle sammenlignet med den uhyre værdi, værket har. Der er næppe nogen af de naturvidenskabelige discipliner, der ikke er omhandlet i værket. I 1941 udgav *Meddelelsernes* daværende redaktionssekretær kommandørkaptajn H. Bistrup en oversigt over de hidtil publicerede afhandlinger. Han

Fig. 1. Figuren, der forestiller ruinen ved Tungmeralik i Sydgrønland, er en af de første, der blev trykt i Meddelelserne. Den blev efterfulgt af ca. 50.000 andre.

hovedinddeler afhandlingerne efter emnerne: bibliografi, botanik, eskimokultur, geologi, handel, kolonisation, mission, hydrografi, lægevidenskab, magnetiske undersøgelser, meteorologi, nordbokultur, opmåling, personalhistorie, plankton, rejseteknik, tidevandsobservationer, topografi og zoologi. Som det vil ses, dækker hovedemnerne praktisk talt alt, og skulle nogen mangle et eller andet emne, kan det sikkert findes blandt de 90 emner, hvori hovedemnerne er underafdelte.

Selvom det oprindelig var meningen, at afhandlingerne, der blev offentliggjort i Meddelelser om Grønland, skulle være arbejder, der hidrørte fra de af Kommissionen udsendte ekspeditioner, begyndte man ret hurtigt at udsende store oversigter eller samleværker, der omfattede alt, hvad man på det pågældende tidspunkt kendte til emnet fra Grønland. Således kan nævnes bind 3: *Conspectus Florae Groenlandicae*, der omfatter 1066 sider, og bind 21–23 + supplementsbind: *Conspectus Faunae Groenlandicae*, der omfatter 2862 sider.

Lige fra det første bind har Meddelelserne altså stået åbent for alle forfattere, uanset om de havde deltaget i de af Kommissionen udsendte ekspeditioner, eller afhandlingen var skrevet på grundlag af materiale, der var indsamlet på disse. I det hele taget har man altid bestræbt sig for at gøre Meddelelserne til *værket*, hvor alt af skrevet videnskabelig værdi vedrørende Grønland blev publiceret. Det er ingen hemmelighed, at staten, som finansierer Meddelelserne ikke altid har været i stand til eller villig til at betale, hvad der egentlig skulle bruges. I mange år holdt den årlige bevilling sig nede på en sådan sum, at man lige – oftest med nød og næppe – kunne publicere de afhandlinger, der forelå fra danske hænder, mens man måtte sige nej til udlændinge. Dette må til en vis grad praktiseres endnu. Meddelelserne kunne godt have haft et større bindantal i dag, men de bevilgende myndigheder forstod det ikke. Politik er et, videnskab noget andet. Og dog huskede man fra politisk hold at hente Meddelelserne frem og stille dem op, meter for meter, da man i Haag forsvarede Danmarks ret til hele Grønland i sagen mod Norge. På daværende tidspunkt

stod alt det udgivne staten i mindre end omkostningerne ved retssagen. Nu har årene efter krigen været vanskelige, men med landets voksende velstand skulle det være tænkeligt at yde et bidrag til at hæve vor videnskabelige anseelse op på højde med vor sociale.

I 1900 udarbejdede postmester Th. Kornerup en oversigt over Meddelelserne i anledning af udstillingen i Paris. Værket omfattede da 22 bind på ialt 8000 sider. En ny udgave udsendtes i 1913 i anledning af 35 året for kommissionens dannelse. Der var da ialt udgivet 46 bind på tilsammen ca. 18.000 sider. Ved udsendelsen af den tredje oversigt i 1926 var det 68. bind udgivet. I 1941 var kommandørkaptajn Bistrup udgiver af den fjerde oversigt. Man var nu nået op på udgivelsen af bind 131, men med adskillige bind efter bind 72 under udarbejdelse. Som allerede nævnt er man i øjeblikket oppe på bind 163, idet ganske få bind før bind 150 endnu ikke er afsluttede, og nogle få efter 150 er under udarbejdelse. Det forhold, at man tidligere (1900, 1913, 1926) kunne angive bindene indtil dato fuldført, hænger sammen med, at man før april 1931 først udgav og udsendte bindet, når samtlige til et enkelt bind hørende afhandlinger var trykt. Der kunne derfor gå op til en halv snes år fra de første arbejder var indleveret til redaktionen, indtil bindet udkom. Endvidere medførte denne fremgangsmåde, at man for at få en enkelt afhandling måtte købe *hele* bindet. I 1931 fremkom det forslag, at hver afhandling skulle være en sluttet helhed med eget omslag, egen paginering og selvstændig pris, samtidig med at den enkelte afhandling var en del af et bind. Derved opstod begrebet bindnumre. Denne forandring har den absolutte fordel, at de enkelte arbejder kan trykkes, når de foreligger, uden at skulle vente på andre, samt at de enkelte afhandlinger kan købes særskilt. Når et bind er nået op på en 30–35 ark, sluttet bindet, og redaktionen udsender omslag og titelblad samt indholdsfortegnelse for hele bindet. Oprindeligt tildeltes en ekspedition et antal fortløbende bind, hvori alle afhandlinger fra ekspeditionen kunne fremtræde som et samlet hele. Eksempelvis kan nævnes, at Carlsbergfondets Ekspedition til Østgrønland 1898–1900 spænder over bindene 27–30, Jubilæumsekspeditionen Nord om Grønland (Lauge Koch) bindene 70–73 og Treårsekspeditionen til Christian den X's Land 1931–34 (Lauge Koch) bindene 94–103. Da der imidlertid ofte skete det, at der gik mange år, inden alle bindene var fyldt – eller de måske slet ikke havde udsigt til at blive det – gik man i halvtredserne over til at fylde ud, hvad der manglede i bindene før bind 150, for derefter at lade de enkelte bind repræsentere en af de naturvidenskabelige discipliner: geologi, botanik, zoologi, geografi o. s. v. For dog at opretholde en vis samhörighed mellem arbejder, der hører sammen, har man beholdt skikken med at tildele ekspeditionerne et særligt „hoved“ på afhandlingerne, f. eks. Dansk Pearyland Ekspedition 1947–50. Leder: Eigil Knuth.

Foto: L. Koch

Fig. 2. En lang række af Meddelelsernes afhandlinger har hentet sit emne i Østgrønland. Udforskningen af denne landsdel besværliggøres af det 100 km brede isbælte, der barrierer kysten. Her er det gamle ekspeditionsskib „Godthaab“ ved at trænge sig frem gennem de smalle render mellem isflagerne.

Fig. 3. De to på figuren viste dragter stammer fra nordbotiden i Grønland. De blev fundet ved professor Nørlunds udgravninger på Herjolfsnes. De er de ældste eksisterende almuedragter i verden og er som sådan enestående.

Selve redaktionen og udgivelsen af et bindnummer samt hele bindet forøvrigt er en ret omstændelig historie. Ofte er der gået mange års intenst forskningsarbejde, før en afhandling ligger på redaktørens bord. Når forfatteren er færdig med afhandlingen og har afleveret den til redaktionen, forelægges arbejdet for det af Kommissionen af dens midte udpegede redaktionsudvalg under forsæde af hovedredaktøren. Efter en vurdering – ofte med sagkyndig bistand – afgøres det, om arbejdet kan optages i Meddelelserne. Er det tilfældet, overgives det til redaktøren, som har ansvaret for udgivelsen fra A til Z. Hele den lange procedure fra indleveringen og til afhandlingen ligger færdigtrykt kan måske synes for omstændelig, men redaktionens synspunkt er dette: når en moden og ansvarsbevidst videnskabsmand har brugt sine

Fig. 4. 2 Grønlanderbørn af den eskimoiske type. Foto: P. O. Pedersen
Illustrationerne stammer fra professor P. O. Pedersens doktordisputats, der af samtlige Meddelelsernes bindnumre blev alle tiders best-seller.

kræfter og sin ofte meget omfattende viden på udarbejdelsen af en afhandling, så skylder man ham, at hans arbejde fremtræder på en måde, der er hans egen indsats værdig. Samtidig må man holde udstyret indenfor økonomisk forsvarlige rammer. Det er ikke ligemeget, om en figur er et par cm større på den ene eller den anden side, klicheer er dyre i dag, og ved en omhyggelig beskæring og reduktion af størrelse kan man opnå en meget smuk afhandling typografisk set, og alligevel spare så meget, at årsbudgettet tillader en afhandling mere, end en mindre omhyggelig redaktion af de enkelte afhandlinger ville tillade. Enhver form for fejl bør savidt muligt undgås. Afhandlingen går, efter en første beregning af, hvormeget den fylder – og dermed koster at udgive – til stednavnekorrektur. I ældre tid blev de danske og grønlandske navne ofte stavet forskelligt fra afhandling til afhandling. Værst gik det naturligvis ud over de grønlandske. Da alle stednavne i Grønland nu er autoriserede, skal den anerkendte stavemåde naturligvis benyttes og respekteres. Ofte indføres nye navne. Det kan være tilfældet, hvor helt nye landområder bliver videnskabeligt arbejdsområde. Men det kan jo også ske i selv gammelkendte områder, som kommer under detailudforskning. En geolog, der f. eks. undersøger en mange kilometer lang kystklint, kan, for lettere i marken at holde rede på sagerne, benævne ikke navngivne elve som elv nr. 1, elv 2, elv 3, o. s. v. I selve afhandlingen bliver det imidlertid ikke altid lige overskueligt med en nummerering, og han giver derfor elvene

navne. Disse kan dog ikke trykkes, førend de er godkendt af det siddende stednavneudvalg. Dette udvalg arbejder naturligvis efter ganske bestemte regler, som det falder udenfor denne artikkels rammer at komme ind på.

Medens afhandlingen er til stednavnekorrektur, gør redaktøren – ofte sammen med forfatteren – illustrationerne rede til reproduktion. Tegninger, diagrammer og tabeller skal som regel sættes ned i størrelse for at passe ind i de sidedimensioner, hvori Meddelelserne trykkes. Når antal og format af illustrationsmaterialet er bestemt, bringes det til reproduktionsanstalten, hvor hver enkelt figur gennemgås med sagkundskaben, således at man undgår fejltagelser, som fordyrer udgivelsen. Mens reproduktionsanstalten arbejder, kommer manuskriptet tilbage fra stednavnekorrektur, og redaktøren gør det trykkeklart, d. v. s. der vælges hvilke typer, der skal bruges til titelblad, til overskrifter, underafdelinger o. s. v. Dette streges ind med farveblyanter, og det samme er tilfældet med alle ændringer i brødskriften som f. eks. kursiv, spatiering, kapitæler og versalier. Når klicheerne er færdige, og prøvetryk tilsendt forfatteren og godkendt af denne, kan det færdige manuskript bringes til trykkeriet. Efter nogen tids forløb kommer 1. korrektur fra trykkeriet og går til forfatteren, eventuelt til oversætteren også. Tidligere udkom mange af afhandlingerne paa dansk, men for at sikre danske grønlandsforskere arbejder den størst mulige udbredelse udsendes nu næsten alle afhandlinger på et af verdenssprogene. Er manuskriptet afleveret på dansk, besørger det oversat ved redaktionens foranstaltning. Ofte skal der både en 2., 3. og 4. korrektur til, før man kan lade arbejdet rentrykke. Efter trykning og heftning er arbejdet endelig færdig til udsendelse – alle fra forfatter til trykkeri kan ånde lettet op, kun redaktøren har et større arbejde tilbage med regnskabet. Inden regningen kan betales, bliver alt arbejde målt op og kontrolleret, for derefter at gå til godkendelse hos Statens Trykningskontor. Hver enkelt afhandling har sit kartotekblad, hvorpå alle afhandlingens bevægelser noteres, så man nøjagtigt ved, hvor og hvorlangt et arbejde befinder sig i processen. Dette er meget nødvendigt, da man ofte har en halv snes arbejder i gang samtidigt.

Af det færdige oplag (900) sendes straks ca. halvdelen til Meddelelsernes bytteforbindelser Jorden over. Udsendelsen sker fra Meddelelsernes depot på Marinens Bibliotek. Alle udsendelser til udlandet formidles gennem I. D. E. (Danmarks Institut for international Udveksling af videnskabelige Publikationer). Restoplaget, knapt 400 stykker, fordeles mellem hoveddepotet i Marinens Bibliotek, et mindre depot i St. Kannikestræde i København samt et depot under stiftsarkivet i Roskilde. Herved sikrer man sig, at ild, vand og anden katastrofe ikke skal ødelægge den store såvel økonomiske som videnskabelige værdi, restoplaget udgør. Direkte salg af Meddelelser sker gennem publikationens hovedkommissionær siden første bind: C. A. Reitzels Boghandel. Mange af de tidlige bind er helt udsolgt, selvom der er trykt

Fig. 5. De i afhandlingerne meddelte resultater er oftest erhvervede under store strabadser for såvel dyr som mennesker.

Foto: Eigil Knuth

nye oplag af visse af dem. Også enkelte af de nyere bind har vist sig at være best-sellere, det gælder især nogle af de disputatser, der er udsendt gennem Meddelelserne.

Det er karakteristisk for Meddelelserne, at de til arbejdet knyttede personer og virksomheder ikke har skiftet meget gennem tiderne. Fra starten i 1878 til 1894 varetoges redaktionen af professor F. Johnstrup, der ved sin død efterfulgtes af admiral C. F. Wandel, som bestred posten, indtil han døde i 1930. Han afløstes af admiral Amdrup, som afgik ved døden i 1947. Indtil da havde redaktøren alene klaret næsten alt. Da professor Niels Nielsen trådte til i 1947, blev der antaget en redaktionssekretær, magister Niels Kingo Jacobsen. Professor Nielsen blev hovedredaktør. I årene op til 1959 steg arbejdet i omfang således, at Kingo Jacobsen, der først var halvdags beskæftiget, blev beskæftiget hele dagen samtidig med, at der an-

sattes en kontorassistent, hvilket blev nødvendigt, hvis arbejdet skulle klares tilfredsstillende. I juli 1959 trak professor Niels Nielsen og magister Kingo Jacobsen sig tilbage, deres videnskabelige arbejde kaldte, og de kunne gøre det med god samvittighed, et stort og godt stykke arbejde i dansk videnskabs tjeneste var udrettet. Museumsinspektør Helge Larsen og dr. Dan Laursen ansattes som henholdsvis hovedredaktør og redaktør. Samtidig flyttede redaktionen fra Geografisk Selskabs lokaler på Nationalmuseet til Arktisk Institut. Redaktørerne har ikke skiftet tit og de tekniske medarbejdere ikke heller; således har Bianco Lunos Bogtrykkeri trykt Meddelelserne fra den allerførste Dag.

Den første internationale anerkendelse fik Meddelelserne i 1885, da Kommissionen som Redaktion for Meddelelser om Grønland fik guldmedaillen *Prix de la Roquette* fra Det geografiske Selskab i Paris. Siden har anseelsen givet sig udslag i talrige henvendelser fra biblioteker, institutioner og lærde selskaber verden over om at måtte få Meddelelserne som gave eller bytte for egne publikationer. På denne måde tilgår der årligt danske biblioteker og institutioner en meget anseelig mængde af publikationer, der, hvis de skulle købes af staten, langt overstiger det beløb, Meddelelserne gennem Ministeriet for Grønland, hvorunder de sorterer, får fra statskassen.

Fremover må man hvert år forvente en forøget udsendelse af bindnumre, nu hvor Grønlands Geologiske Undersøgelses første feltarbejder er tilendebragt og giver resultat. De løbende undersøgelser i årene, der kommer, vil naturligt give sig udslag i en forøget videnskabelig aktivitet også i Meddelelserne. Endvidere skal alle fra de store indlandsisekspeditioner opnåede resultater fra Grønland publiceres i Meddelelserne. I den forbindelse bør det også nævnes, at det må tages som et tegn på international berømmelse, at udlændinge, der arbejder udenfor det geofysiske års ægide, men på anden måde har fået lejlighed til at arbejde i Grønland, i stedse stigende grad søger deres arbejder optaget i Meddelelserne. Der er ikke altid midler til at efterkomme de sidstnævnte, men det var at ønske – også for vor internationale anseelses skyld –, at al offentliggørelse af videnskabelig virksomhed på Grønland blev samlet i Meddelelserne, hvis afhandlingerne ellers var værdige dertil. Så ville monumentet blive enestående.